

S KOLESOM OD TOD DO VEČNOSTI IN NAZAJ

PESNIŠKA POT V BENEČIJO

MARKO TROBEVŠEK

Spremeniš se na kolesu. Po natančno eni uri vožnje od rojstnega Križa me udarci iz zvonika spremijo v stari del Škofje Loke in v razlitem soncu se pojavi vroča želja po mrzlem pivu, čeprav je delovnik in ura šele devet. Zaradi zaprtih sončnikov in zloženih stolov pred lokali si premislim in kar s kolesa ogledujem pisane fasade in prikupne šolarke, ki menda špricajo prve ure. V mislih jim dam prav in se z novo močjo zaženem v Poljansko dolino.

Čez kakšne pol ure se pri trgovini na Visokem pivo še bolj prilaze. Prodajalka mi je hotela vsiliti gren, pa se nisem dal. Tudi cigareto prižgem - nikakor ne bi želel, da bi me kdo imel za športnika, pa čeprav me v teh krajih nihče ne pozna. A bojazen je bila odveč, kot bo zvečer v Kobaridu zelo nedvoumno potrdil Feotov komentar moje zunanosti...

Pa to bo zvečer v Kobaridu, zdaj sem še na Visokem. Feo je živ pesnik, Tavčar pa mrtev pisatelj in ima prednost tudi v tem pogledu. Da niti ne omenjam, kako je ostal nerazumljen. Prepričal je mali alpski narod, resda tudi s filmi, da je na vasi lepo (kakšen absurd - razen če ni pisal popotnikom s kolesi). Tisto drugo, da nam je namreč ljubezen vsem v pogubo, Slovenci spregledujemo tako dolgo, daje že prepozno. Tedaj pa itak nihče ne preiščuje kaj preveč o jesenskem cvetju in o veleumih izpred sto let...

TAVČARJEVO CVETJE

V takšnih mislih spregledam odcep, ki čez Poljansko Soro pelje k Tavčarjevemu dvorcu. Mladost je pač norost, moram se vrniti in preskočiti reko tam, kjer je most. Pred kratkim obnovljeni dvorec (sedanjo obliko je dobil v prejšnjem stoletju) je s svojim mirom in veličastnostjo vreden grešnega počitka. Okrog spomenika se zapeljem kar s kolesom, ne da bi se zavedal, kakšno srečo imam, da prestave še delujejo. Morda je pa Agata iz Kronike res bila coprnica in mi je s kakšno tempirano čarovnijo uročila zadnje zobnike, da bodo odpovedali ravno jutri v Benečiji. Moje mehko srce bo le s težavo zvalilo vso krivdo na tovarno Rog...

Emocije se obrnejo v Poljanah, kjer moram najti in slediti včasih dobro skrite table k Tavčarjevi domačiji. Po petih minutah strmega makadama ogovorim prijazno gospodinjo. Ko oceni, da me reč res zanima, mi pokaže razglednice in bogate albume Tavčarjevih, pove mi zgodbo o hvalježnem Amerikancu in spomeniku na Visokem

(ki je votel); se razhudi, ker v šolah učijo otroke, da se je pisatelj rodil na Visokem, razprede bogato kroniko požarov na domačiji in se še enkrat razhudi, ko opazi, da so ravno prejšnji dan šolarji iz albuma ukradli dragoceno fotografijo (Celjani, Bog jim odpusti). Govori o Šubicah, pa o mladostni objestnosti revolucije, ki tudi v teh krajih ni prizanesla lepim cerkvam... Pa o Blegošu, pa o snemanju Cvetja, pa o novi cerkvi na poplavnem območju, pa o Hercogovem Cvetju v jeseni, pa... Ušesa napenjam tudi zaradi poljanskega narečja. Poleg zadovoljstva odnesem s seboj dve razglednici **Iveta Šubica**, na katerih Agata jaha prašiča. Da ju bom kje v miru napisal in poslal eni drugi coprnici.

Moram še v šolo, ker mi je tja ukazala Tavčarjeva gospodinja. Učiteljica mi pokaže freske in razstavo osnutkov zanje (še vedno smo pri Šubicu). Po hodniku visi več risb in grafik in nevem česa, vmes so **Jakčeve** pa še koga. Kot se za šolo spodobi, je šica nekoliko zadržana, če ne kar stroga. Njena resnoba me opomni, da nisem na posvetnih tleh; pravi deja vu daljnega osnovnega šolanja. Postane me sram kratkih hlač in zguljenega nahrbtnika, pa urno zajašem svojo kobilico, ki ji pravim kolo, in se odpravim na Kladje.

Vsaj mislil sem tako...

SKORAJŠNJI IZUM

Pa se nemalo začudim čez kakšno uro (vmes sem jedel), ko preberem napis: Žiri. Nič, grem pa čez Idrijo! Odcep na Kladje je bil pri mostu malo naprej od Trebije, zvem v bifeju. Pa most v Spodnji Idriji da prenavljajo, ampak s kolesom mi ne bo treba po obvozu. Domačin, ki barva ograjo, se začudi, da nimam družbe. Preden kaj rečem, mi nekaj prebere v očeh in me potolaži, češ, itak bi jo moral kar naprej čakati (kako je vedel?). Zvečer bi bila pa preveč utrujena, če je ne bi celo glava bolela od sonca, se na glas potolažim še sam. Skupna zloba naju potolaži oba in z lažjim srcem se spet predava vsak svojemu opravlku. Kljub vročini, ki je tako pasja, da se še psi ne derejo več.

Razpotje je lepo kot pravljica. Razpotje je ime vasi: grički, ravno prav gosto posajena drevesa in ravno prav redko nazidane hiše. In obljuba spusta proti Idriji, ki pa se potem izkaže za prestrega. V spremljavi hrupnih zavor projektiram dva odlična patenta za zaviranje na daljših klancih: obroč z valji, ki bi trdno stiskal platišče, in nekakšen vzvod, ki bi se drgnil po cesti, pritrjen na okvir (bi tudi ta ropotal?). Verjetno

kaj podobnega obstaja, vendar sta izuma moja, ker ne berem strokovnih revij in nič ne vem o izboljšavah koles. Žal sta moji dve še v fazi osnutka in zadnjih nekaj ovinkov prepešačim. Ker se mi smili kolo in, priznam, zaradi prehude blamaže s ropotom; sem pač že v Spodnji Idriji. Čez most bicikel prenesem, ker je gradbišče polno žebeljev, opilkov, tramov in delavcev. Enkrat med prehitro vožnjo do Mostu na Soči čisto omagam in se moram spočiti z nogami v Idriji in s sendvičem v ustih. Dirko po zaprti, poraščeni in dišeči dolini zmoti le še bife Kurnik, kjer ob hladnem pivu prvič slišim ljudi peti po primorsko. To mi da moč za nestrpno pot do Mostu. Pred hotelom, v katerem sem se kot otrok prvič poskusil v biljaržu, ustavim kolo in obudim spomine. Kako sem se tedaj čudil, da nekateri krogle udarjajo z ozkimi konicami palic, ko jih je pa nadvse enostavno spraviti v luknje z rokami! No, pa sem v življenju še večkrat prišel v nasprotje s filozofijo športa in se je tudi do neke mere navadil.

RAZČETVERJENA OSEBNOST

V bistvu se je s podobnimi vprašanji ukvarjal tudi Moščan **Ivan Pregelj**. Vesel svoje utrujene teže sedim na terasi in zdi se mi, da njegov duh blodi okrog Mostu in pogreša svoje temeljno nasprotje (kot bi rekel literarni zgodovinar), namreč telo. Cerkev s **Kraljevimi** freskami to pot spustim, ker bi rad ujel zadnjo sončno urico na trgu v Kobaridu. To mi uspe, saj je edini omembe vreden klanec tisti v Tolminu. Peš ga je moč zmagati v dveh minutah in pol. Prijetna lastnost Kobarida je ta, da tam vedno srečam sorodnike že ob prihodu. Danes je prvi Marjan, a se mu mudi. Potem premeri trg s strumnimi koraki Feo; tudi njemu se mudi, vendar je čez nekaj časa pred slaščičarno zmenjen z Julijo. Ta pride, kot se spodobi, z nekaj zamude, a ima s seboj sestro, tako da smo po parih. Tišina da besedo in Feo najprej skritizira Rogova kolesa, menda bolj zaradi pogovora. Potem ugotovi, da sem sestavljen iz četrtnine snoba (bermude), četrtnine hipuzlja (lase imam spete v čop), četrtnine proletarca (grda majica) in četrtnine gaya (ne vem zagotovo, zakaj). Bodi mi na tem mestu dovoljeno pripomniti, da je bil Feo oblečen sicer dostojno, da pa so bile hlače nekoliko prekratke. Ne raste samo duhovno, odkar se je čisto pokmetil! Iz Kobarida jo uberem čez polje, potem ko smo se zmenili, da se dobimo v Sužidu. To je še vedno najlepša vas na svetu, ugotavljam. Potres ni porušil travnikov, kamnitih poti, gozda, cerkve, zraka, niti Krna, ki vse skupaj čuva tam nad Vršnim. Vegetacija v primerjavi z Gorenjsko prehiteva za kakšen teden (kar je, maja, včasih veliko), vonj po senu in po Primorski me zvabi za pet minut ležat v travo, Krn mi ugrabi pogled.

BIO MINISTRA

Mir mi ugrabi Feo, ki me skoraj pohodi - očitno je v Kobaridu hitro opravil in še hitreje prepešačil tri kilometre. Pa brez bližnjic; izročilo namreč pravi, da tolminske bližnjice cvilijo, tako da bi ga moral slišati. Hiti pristaviti mineštro, jaz pa pogledat ostanke Lomanove domačije in cerkev Svetih treh kraljev. V hlevu so koze že skoraj zaspale in me samo neumno gledajo, krave pa še »mu« ne rečejo. Prav, pa grem!

Pri cerkvi za hišo me zamika, da bi pozvonil, pa ne upam. Po toči prepozno, v jasnem večeru nevarno - kot bi kje na Gorenjskem iz nostalgije vklopil sireno.

En ogromen pisker je mineštre in prav toliko je s Feotom pojeva. Pravi, da je vse surovine razen paste pridelal sam in da nič ni špricano. Se že ustrašim, da je vegetarijanec ali da je podlegel kakšnim bio-dogmam, ko se ob oseki mineštre v loncu prikaže mastna klobasa. Po večerji se pogovor zasuče okrog kmečkih tegob (o poeziji se bomo menili jutri in pojutrišnjem), sučejo pa se tudi kazalci na uri. Neka čudna sila mi zapre oči na poseben način, ko se vležem. Šele naslednji večer me bodo spomnili, da je čas polne lune.

GORA NI NORA, NOR JE, KDOR GRE Z ROGOM GOR

Nadižin prijeten hlad mi zjutraj pomaga, da se odpravim na ono stran Matajurja, v Benečijo. Prestop meje na Robiču je lepo doživetje (kdo bi si mislil, da eno zadnjih tistega dne). Že tako sem se s težavo navadil po vseh dijaških in študentskih potovanjih z interrailom, da me na meji nihče več ne zmerja v cirilici. Zdaj se pa celo italijanski cariniki vedejo bolj neumno od naših: hočejo videti, kaj imam v nahrbtniku, zanima jih, kaj mi bo kamera itd. Od svetovnih jezikov govorijo in razumejo za silo italijansko, kar jim pri meni nič ne pomaga. Meni pa. Samo naključje je nemara, da na italijanski strani slišim ljudi govoriti večidel slovensko. Domačin v Špetru mi pokaže zasebno slovensko osnovno šolo. Glede jezika v vaseh pod Matajurjem pravi, da slovensko govorijo tisti, ki hočejo. Hecno! A bolj ko raste moja radovednost, bolj se vrstijo zle slutnje. Najprej se na poti iz Špetra nekajkrat brez potrebe zgubim, potem začnejo zobniki vedno bolj ropotati. Čutim, da se komaj začeta tura izteka, zato si vzamem čas za sprehod po pokopališču v Svetem Lenartu, ki z italijanskim pravopisom perverzno drži pri življenju vtis, da tod ni Slovencev. A vsaka stvar je za kaj dobra; okvara na kolesu zato, da me reši prežeče nacionalne sentimentalnosti. Ob pokopališču ga razdrem in s kar nekaj muke ugotovim, da ni kriva

mlahava veriga, pač pa so zobniki čisto popustili; zagrabijo le še pri kar najmanjši možni obremenitvi. Gorsko kolo je staro štirinajst dni, potovanje nazaj v prvi prestavi pa se vleče stoletja, skoraj kot redovalna konferenca. Za tolažbo moram v duty free shop, pozabim pa na kavo za Feota.

POEZIJA POMEMBNEJŠA OD ŽIVLJENJA

Obrnejo se stvari na bolje v Sužidu. Že tretjič prideva s Feotom sočasno. Primahal jo je iz Kobarida, kjer, pravi, pozna mehanika za kolesa. Zadegam zadnje kolo na ramo, pa grem. Mehanik ordinira na Stresovi zraven kina. Molče in tako rekoč spotoma mi Rogove nove gorske zobnike zamenja za rabljene pogrošne, ki pa verjetno nikoli niso bili Rogovi (še danes mi vdano služijo).

Naslednja lepa stvar je samotno pitje piva in zadnjega sonca na trgu. Pa smeh v Sužidu, ko povem, da sem se nazaj grede izgubil in s kolesom v roki blodil po grmovju. Pa pizza pri Jazbecu v Idrskem (dva kilometra iz Kobarida). Končino se strga tudi Feotu in sproščeno se prepustimo bedastemu obnašanju. Naposled je poezija spet pomembnejša od življenja. Kristalno nam je jasno, kako ubog bi bil goriški slavček brez svojih nesreč in kako je sužiskemu krokarju po svoje prav lepo v njegovi sencu. Stvari, ki so v življenju drugačne kot v resnici, postajajo razvidne in prozorne. Luna sije...

Enkrat se vse dobro konča: tretje jutro na poti me zbudi tesnoba pred domom. Ta dan bo tako lep kot prejšnja, a otožnejši. Pesem, ki mi jo bo dal Feo, preden grem, dobro orisuje delček pričujočega razpoloženja (ženske gor ali dol):

*bose ženske
v polju rosnem
če mislim prav:
domov ne grem ne grem*

Drugi del taistega občutja srca je neke dobro zadel **Balantič**:
...poln sem medu in ne najdem domov...

FELLINJEVA BASKA GRAPA

Zadnjo tretjino uganem sam: nočem domov! Zato skočim najprej v Kobarid po kavo. Ob nedeljah je dopoldne odprta trgovina z grozečim napisom: Bio market. Ob poti proti Bovcu, a še v centru. Oddahnem si, ko vstopim in vidim, da imajo kavo s kofeinom, pivo z alkoholom in klobase iz mesa, bio-piče pa skoraj ni opaziti. Ženska pred menoj je zadegala otroka čez ramo, tako da mi ni dolgčas. Bitje mi z rokami signalizira, da hoče mojo kavo. Brez pomislekov mu jo izročim, saj je dobro zapakirana, dete pa kaj prida zob tudi še ne more imeti. Ko zavitek po pričakovanju nese v usta, se pomisleki

utrnejo mami. Vendar ve, da sem mu ustregel iz ljubezni do otrok.

Nato v Sužidu zmanjka časa, da bi si povedali vse bistveno, kar se nam je v zadnjem letu hudega zgodilo. Če ne bi potoval sam, bi se z zobmi prijel ograje na balkonu, da bi me morali trgati stran, tako pa... tako sem pa ob desetih po svoji volji spet na kolesu in kolo je na cesti.

Toliko ne bom prevozil kot prvi dan, še vedno pa okrog sto kilometrov. Štartal sem pozneje, zato bom pustil pri miru **Gregorčiča** pri Svetem Lovrencu in **Bevka** v Baski grapi. Tu je klanec strupen, okolica pa zdravična. Od Bače naprej na civilizacijo spominja v glavnem asfalt, pa še ta se je od Bače (zdaj reke), gostega drevja in polmrtvih hiš navzel vonja po minulosti. Celo mini elektrarna v Knezi ničesar ne moti. Tu je treba spet skočiti čez reko pri mostu nad mini kanjonom, ker stane pivo v (če se prav spominjam) Fratinovi gostilni petinpetdeset tolarjev.

Za Grahovim (kjer stoji spomenik filmu Na svoji zemlji (!)) moram prvič pol ure prepešačiti. Pred Podbrdom me lovi dež, pa mu uidem. V kraju samem je gostilna, v katero tudi natakav vstopa skozi okno na terasi.

Pomislim, da je Baško grapo režiral Fellini, a namesto njega srečam največjo naravno težavo cele poti: klanec do Petrovega Brda zahteva kakšne tričetrt ure hoje s kolesom. Lene hoje. Moti jo tudi - upam - pitni studenec.

SKORJA KRUHA IN LOŠKA PIZZA

Spust v Železnike je fin: na makadamu kljub naklonu skoraj ni treba zavirati. Slaba stran so nasproti vozeči prašilci. Prvič vzljubim tisto večino Slovencev, ki jim avto pomeni metafizično transcendenčno in peljejo počasi. Na tej poti so, razumljivo, redki. Bi rekel, da se na Petrovo Brdo ljudje največ vozijo s službenimi avtomobili. Reševalni patent je to pot čisto pri roki in učinkovit, a se ga domislil šele, ko zaradi hladu oblečen majico: skoraj podzavestno jo potegnem čez nos. Čeprav premišljujem o pizzi v Škofji Loki (ali prav zato), me utrujenost in lakota prisilita, da izpod orodja potegnem zadnjo skorjico kruha, še od predčerašnjim. Trda je kot življenje in dolgočasna kot voda, s katero jo zalivam. Pa mi vseeno prija.

ln vseeno mi ne uide pizza v Škofji Loki: pri Kroni (spet: če se prav spominjam) so letni časi bogato obloženi in za to vrsto jedi tudi okusni. In ne predragi. Že to je veliko, da imajo ob nedeljah odprto. Pivo je mrzlo - zakaj bi ga lokali samo škofje?

Če še dodam, da je po radiu prepevala o svojih tegobah in srečah **Mercedes Sosa**, mi pa itak nihče ne bo več verjel.

In potem je vseeno, če povem še tole: vožnjo do doma sem prepisal.